

ВПЛИВ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НБУ НА КРЕДИТУВАННЯ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

Олійник Андрій Володимирович,

старший викладач

Андросова Вікторія Русланівна,

студентка

Хмельницький національний університет

М.Хмельницький, Україна

Oleynik_andrey@hotmail.com

Вступ. Сьогодні монетарне регулювання розвитку банківського сектору України набуває важливого значення, оскільки діяльність Національного банку виступає гарантом фінансової стабільності та може суттєво через кредитування впливати на соціально-економічний розвиток країни. Адекватна вимогам ринку грошово-кредитна політика Національного банку України (НБУ) повинна створити необхідні передумови для ефективної банківської діяльності з метою стимулювання розвитку реального сектору економіки. Правильність пріоритетів у визначенні цілей грошово-кредитної політики НБУ та шляхів їх досягнення є запорукою проведення ефективного регулювання розвитку банківської системи та вітчизняної економіки в цілому. Тому дослідження впливу грошово-кредитного регулювання на розвиток кредитування в банківському секторі є актуальним та потребує розроблення пропозицій із його удосконалення.

Мета роботи. Метою є дослідження впливу грошово-кредитної політики НБУ на кредитування в банківському секторі та розроблення пропозицій щодо удосконалення процесів грошово-кредитного регулювання.

Матеріали і методи. У процесі дослідження використовувалися аналіз і синтез як методи теоретичного пізнання явищ та економічних процесів, порівняння як емпіричний метод для проведення дослідження. У роботі

використані матеріали у відкритому доступі, зокрема статистичні дані на офіційному сайті Національного банку України

Результати і обговорення. В економіці кожної країни центральне місце займає банківська система, яка пов'язує між собою грошовий обіг та виробничу сферу, забезпечує взаємодію важливих сфер суспільного виробництва, обміну і споживання через грошові та кредитні відносини. Це підтверджує високе соціально-економічне значення банківської системи, що є ядром економічної системи. Інструментом дії банківської системи виступає реалізація НБУ прийнятої грошово-кредитної політики, що спрямована на формування попиту на кошти та їх пропозицію, дохідної та видаткової частин бюджетів різних рівнів, вироблення антиінфляційних заходів тощо.

Таким чином, банківська система здійснює низку заходів із узгодження грошово-кредитної політики з реальним сектором економіки та має забезпечувати позитивний ефект у вигляді макроекономічної рівноваги. Важливою характеристикою грошово-кредитної політики НБУ завжди був і залишається соціальний характер, адже її стратегічним завданням є забезпечення зайнятості населення, економічного зростання, стримування інфляції та стабільності національної грошової одиниці. Саме це все має забезпечувати економічне зростання, яке не можливе без кредитування реального сектору економіки та його інвестування.

В Україні комплекс заходів із регулювання грошово-кредитної політики, контролю над успішністю її проведення, а також регламентації грошово-кредитної сфери здійснюється Національним банком України. Затверджуючи відповідні нормативні акти, НБУ формує правове поле, що чітко встановлює відносини у сфері реалізації всіх кроків грошово-кредитної політики.

Сьогодні монетарний інструментарій є одним з найважливіших знарядь впливу держави на економічні процеси у розвинутій ринковій економіці. Ступінь розвитку фінансово-кредитної системи країни, її інфраструктурних елементів визначає інструментарій грошово-кредитної політики, від якого значною мірою залежить ефективність монетарного регулювання. Монетарний інструментарій – це арсенал важелів, за допомогою яких центральний банк впливає на пропозицію грошей, а відтак на стабілізацію грошового ринку і національної економіки загалом.

Грошово-кредитна політика впливає на стан грошового ринку (як на грошову пропозицію, так і на грошовий попит), а отже і на економіку шляхом застосування відповідних інструментів. До останніх відносяться адміністративні та економічні, правові та інформаційні важелі, які застосовує Національний банк України з метою підтримки рівноваги на грошово-кредитному ринку та забезпечення економічного зростання.

У практиці реалізації грошово-кредитної політики прийнято виділяти її основні режими, які забезпечують дієвість самої політики, а сутність кожного базується на виборі обраного Національним банком України номінального показника. Кожний з режимів застосовується у практиці реалізації грошово-кредитної політики різних країн світу.

Ми вважаємо, що від правильного вибору інструментів грошово-кредитної політики, механізму їх реалізації залежить досягнення рівноваги на грошово-кредитному ринку та забезпечення економічного зростання.

Слід зауважити, що успішність вибору того чи іншого режиму грошово-кредитної політики забезпечує дієвість, обґрунтованість та успішність самої політики. Кожний із режимів грошово-кредитної політики базується на виборі вибраного НБУ номінального показника. Таким чином, основними режимами грошово-кредитної політики виступають:

- таргетування обмінного курсу (курсове, валютне регулювання): встановлення НБУ номінального обмінного курсу як проміжної мети монетарної політики; намагання забезпечення його стабільності щодо валюти так званої «країни-якоря» через зміни процентних ставок і прями валютні інтервенції, імпортуючи, таким чином, цінову стабільність із цієї країни;

- монетарне таргетування (таргетування грошових агрегатів): досягнення цінової стабільності шляхом забезпечення контролю над зростанням кількості грошей порівняно з наперед оголошеним таргетом. Щорічно визначається цільовий орієнтир, який може вимірюватися показником зміни грошової маси (агрегати M1, M2 або M3) або загальним рівнем ліквідності, чи визначатися як інтервал динаміки грошової пропозиції;

- інфляційне таргетування: використання двох операційних цілей (інфляції та валютного курсу), а також двох ключових монетарних інструментів НБУ (валютних інтервенцій і процентної ставки) [1; 2].

Так, О. О. Авраменко наводить сильні сторони режимів грошово-кредитної політики, а от до слабких сторін, відповідно, відносяться:

- режим монетарного таргетування: недостатня інформованість для суспільства; недовіра у разі значних коливань попиту на гроші; невизначеність майбутньої динаміки цін; нестійкий зв'язок між грошовими агрегатами і цільовим показником інфляції;

- режим таргетування обмінного курсу: високий рівень залежності монетарної політики від зовнішньоекономічних факторів; недостатній зв'язок з пріоритетною метою грошово-кредитної політики – ціновою стабільністю;

- режим інфляційного таргетування: послаблення гнучкості монетарної політики; вплив на динаміку інфляції факторів, які не контролюються центральним банком, що обмежує його можливості впливу на рівень інфляції [3, с. 41-42].

Постановою Правління НБУ від 18 серпня 2015 р. № 541 «Про основні засади грошово-кредитної політики на 2016-2020 роки» визначено основні напрями грошово-кредитної політики України на зазначений період [4]:

- дотримання кількісних цілей щодо інфляції;

- зміни ключової процентної ставки грошово-кредитної політики;

- процентної ставки за операціями Національного банку України, що мають найбільший вплив на стан грошово-кредитного ринку;

- беззаперечна пріоритетність досягнення та підтримання цінової стабільності порівняно з іншими цілями та завданнями грошово-кредитної політики;

- режим плаваючого обмінного курсу. Обмінний курс значною мірою визначатиметься ринковими умовами без попереднього встановлення бажаного або прогнозного значення;

- перспективний характер прийняття рішень, які ґрунтуються на макроекономічній основі. Рішення щодо параметрів грошово-кредитної політики ґрунтуються на комплексному макро-економічному аналізі та прогнозі;

- прозорість діяльності Національного банку України;

- інституційна, фінансова та операційна незалежність Національного банку України.

Безперечно, успішність проголошених стратегічних напрямів досягнення мети грошово-кредитної політики України будуть забезпечувати обґрунтовані і дієві монетарні інструменти, такі як: подальша лібералізація валютного законодавства, ефективна політика управління державним боргом, ефективна

реалізація політики інфляційного таргетування, підвищення довіри населення до банківської системи та стимулювання заощаджень шляхом підтримання низького рівня інфляції та встановлення привабливих процентних ставок.

Важливим інструментом грошово-кредитної політики центральних банків є кредитні та депозитні операції. Вони є монетарними операціями і застосовуються для регулювання ліквідності банківської системи з метою підтримання рівноваги на грошово-кредитному ринку. Кредитні і депозитні операції – гнучкий та оперативний ринковий інструмент, їх застосування приводить до змін в обсягах грошової бази, тобто пропозиції грошей.

Суть політики відкритого ринку полягає у змінах обсягів купівлі та продажу цінних паперів центральним банком. Такі операції зумовлюють зміну резервів комерційних банків, що позначається на обсягах та вартості банківських кредитів. Таким чином центральний банк впливає на кількість грошей в обігу і на рівень ринкової процентної ставки, тобто досягає заздалегідь поставленої цілі [5].

Ключова ставка – це ставка за основними операціями центрального банку щодо надання або вилучення ліквідності, роль якої в Україні відіграє облікова ставка НБУ. У свою чергу, коридор процентних ставок обмежує коливання процентних ставок на міжбанківському кредитному ринку навколо ключової ставки. Така зміна режиму монетарної політики стала можливою внаслідок затвердження Стратегії монетарної політики на 2016-2020 роки [4].

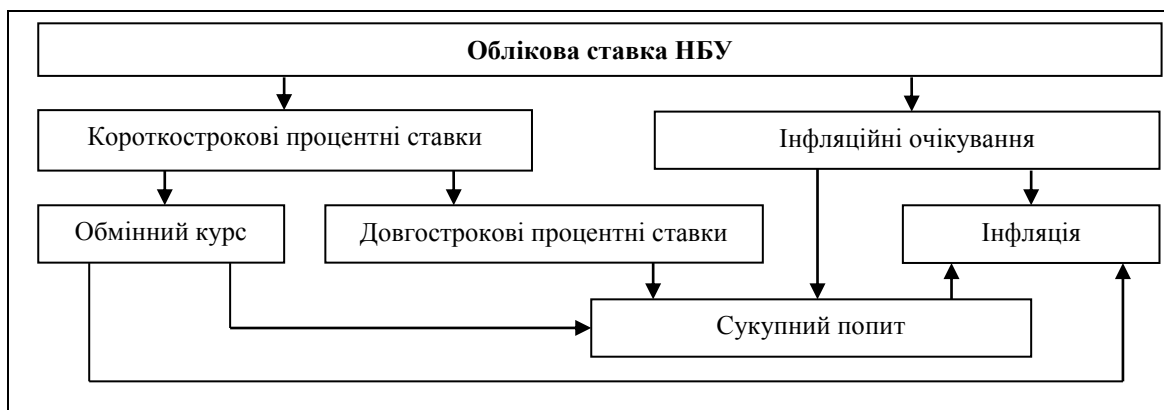
Тому саме визнання облікової ставки в якості основного монетарного інструменту та ключового елемента основного режиму монетарної політики дозволяє стверджувати про виключну актуальність сучасних досліджень щодо впливу облікової ставки на монетарну сферу загалом, та основні цінові індикатори фінансового ринку – кредитні та депозитні ставки.

Облікова ставка Національного банку – один з монетарних інструментів, за допомогою якого Національний банк встановлює для суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир щодо вартості залучених та розміщених грошових коштів на відповідний період і є основною процентною ставкою, яка залежить від процесів, що відбуваються в макроекономічній і бюджетній сферах та на грошово-кредитному ринку. Облікова ставка є основною процентною ставкою Національного банку України [5]. Розмір облікової ставки визначається із дотриманням таких основних принципів:

- облікова ставка використовується Національним банком одночасно як – засіб реалізації грошово-кредитної політики та орієнтир ціни на гроші;
- облікова ставка є одним із чинників, що характеризують основні – напрями змін грошово-кредитного регулювання;
- облікова ставка є найнижчою серед процентних ставок, за якими – Національний банк може підтримати ліквідність банків.

Визначення рівня та характеру змін облікової ставки Національного банку залежить від загальних тенденцій економічного розвитку, перебігу макроекономічних та бюджетних процесів, стану грошово-кредитного ринку. Розмір облікової ставки розглядається Комітетом з монетарних питань НБУ, затверджується рішенням Правління Національного банку та діє до її зміни.

Саме тому вплив облікової ставки НБУ на підвищення ринкових процентних ставок спричиняє зростання заощаджень та зниження витрат на інвестування і споживання, насамперед через процентний канал. Зворотний вплив облікової ставки НБУ спричинить обернені процеси в економіці (рисунок 1).

Рис.1. Вплив облікової ставки на ринкові процентні ставки та дія монетарного трансмісійного механізму в режимі інфляційного таргетування [6]

Вплив облікової ставки на економіку через валютний канал є більш складним. Вплив облікової ставки НБУ на підвищення ринкових процентних ставок спричинить збільшення іноземної валюти в країні. Такі процеси відбуваються через бажання закордонних інвесторів придбати вітчизняні цінні папери (номіновані у гривні) через збільшення їхньої дохідності, а отже підвищення привабливості таких цінних паперів. Таке придбання іноземними

інвесторами вітчизняних цінних паперів спричиняє підвищення попиту на національну валюту, що підвищує її обмінний курс. Також підвищення процентних ставок за депозитами у національній валюті (за умови незмінності процентних ставок за депозитами у іноземній валюті) спричиняє аналогічні процеси та підвищує обмінний курс національної валюти.

Проаналізуємо вплив облікової ставки НБУ на вартість кредитів за даними статистичної звітності НБУ. У період з початку 2016 року до 2020 року відбувався цикл послаблення та посилення монетарної політики. Цикл послаблення монетарної політики тривав до 26 травня 2017 року. За цей період облікову ставку НБУ було знижено із 22,0% до 6,0%. Цикл послаблення монетарної політики відбувався далі і до сьогодні (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка впливу облікової ставки НБУ на вартість кредитів банків України протягом 2016-2020 років (складено за матеріалами [7; 8])

Дата	Облікова ставка НБУ, у %	Вартість кредитів, у %					
		У національній валюті			У іноземній валюті		
		Всього	Коротко-строкові	Довго-строкові	Всього	Коротко-строкові	Довго-строкові
01.01.16	22,0	21,5	20,9	29,7	6,9	6,8	9,2
з 22.04.16	19,0	20,9	20,4	25,6	7,6	7,4	10,7
з 27.05.16	18,0	17,7	20,7	9,0	6,3	6,2	11,0
з 24.06.16	16,5	21,5	21,1	26,8	7,7	7,6	9,3
з 29.07.16	15,5	18,6	17,8	24,1	7,0	7,0	10,0
з 16.09.16	15,0	15,9	15,8	16,6	8,3	8,3	8,3
з 28.10.16	14,0	12,0	14,7	11,0	9,6	9,6	7,8
31.12.16	14,0	22,1	20,2	26,0	9,7	0,1	9,7
01.01.17	14,0	17,7	16,4	26,9	8,2	8,2	8,3
з 14.04.17	13,0	14,6	13,6	22,7	5,7	5,5	6,6
з 26.05.17	12,5	13,9	12,5	24,4	7,3	7,1	8,7
з 27.10.17	13,5	15,0	14,2	21,5	7,0	6,5	8,3
з 15.12.17	14,5	16,8	15,8	21,4	6,2	5,5	8,8
31.12.17	14,5	21,2	23,2	20,3	7,3	8,5	7,3
01.01.18	14,5	16,7	15,4	24,7	6,4	6,2	7,8
з 26.01.18	16,0	16,6	15,7	24,1	6,5	6,1	8,0
з 02.03.18	17,0	17,4	16,8	21,4	5,4	4,8	6,4
з 13.07.18	17,5	17,4	16,8	23,9	5,2	5,2	5,6
з 07.09.18	18,0	19,6	19,1	22,7	6,4	6,3	7,5
31.12.18	18,0	12,2	26,9	9,2	5,3	4,5	7,4
01.01.19	18,0	21,9	22,0	21,3	5,8	5,5	9,6
з 26.04.19	17,5	17,1	16,2	23,5	5,1	5,2	5,5
з 19.07.19	17,0	17,3	16,8	21,2	5,1	4,6	6,1
з 06.09.19	16,5	16,3	15,4	23,1	6,2	5,1	5,9
з 25.10.19	15,5	15,2	14,9	22,5	6,2	6,1	6,8
з 13.12.19	13,5	15,0	14,2	21,5	5,3	5,7	6,3
з 31.01.20	11,0	14,1	12,6	18,1	5,9	5,7	7,5
з 13.03.20	10,0	13,2	12,1	17,3	4,5	4,3	6,1

з 24.04.20	8,0	11,1	11,9	15,2	3,9	4,1	5,8
з 12.06.20	6,0	-	-	-	-	-	-

За даними таблиці 3 бачимо, що під час послаблення монетарної політики НБУ знизив облікову ставку на 3%. Такі дії НБУ не мали істотного впливу на вартість гривневих та валютних кредитів: процентна ставка на гривневі кредити знизилась на 0,6%, в свою чергу вартість валютних кредитів зросла на 0,7%.

Значні зміни спостерігаються у період подальшого послаблення монетарної політики НБУ. Зниження облікової ставки 27 травня 2016 року з 19% до 18% призвело до зниження вартості довгострокових кредитів у національній валюті з 25,6% до 9% (на 16,6%). У свою чергу, чергове зниження ключової ставки НБУ 24 червня 2016 р. на 1,5% призвело до зростання процентної ставки за довгостроковими кредитами на 17,8% (з 9% до 26,8%). За усіма подальшими змінами облікової ставки НБУ не спостерігались значні зміни вартості гривневих і валютних кредитів.

Протягом тривалого часу вітчизняні банки проводили агресивну політику на ринку кредитування, адже частка кредитів в активах банків коливається від 70% до 85% робочих активів (таблиця 2). Зауважимо, що агресивна політика вітчизняних банків на ринку кредитування характеризується максимізацією доходу від кредитних операцій банків, проте і великим кредитним ризиком.

Таблиця 2

**Динаміка показників якості кредитних портфелів вітчизняних банків
протягом 2009-2019 років (складено за джерелами [7; 8])**

Роки	Показники					
	Активи, млрд грн	Кредити надані, млрд грн	Темп зростання кредитів, %	Частка кредитів в активах, %	Частка недіючи х кредитів ,%	Резерви за активними операціями, млрд грн
2009	880,3	747,4	94,3	84,9	9,4	122,4
2010	942,1	755,0	101,0	80,1	11,2	148,8
2011	1054,3	825,3	109,3	78,3	9,6	157,9
2012	1127,2	815,3	98,8	73,3	8,9	141,3
2013	1278,1	911,4	111,8	71,3	7,7	131,3
2014	1316,9	1006,4	110,4	76,4	13,5	204,9
2015	1254,4	965,1	95,9	76,8	22,1	321,3
2016	1256,3	1005,9	104,2	80,1	53,9	484,3

2017	1333,8	1042,8	103,7	78,0	54,5	511,1
2018	1359,7	1118,9	107,3	82,3	52,9	556,5
2019	1494,5	1033,5	92,4	69,2	48,4	492,1

Результатом довготривалої агресивної політики банків України на ринку кредитування стало зростання непрацюючих кредитів. За даними таблиці 2, можна констатувати той факт, що зростання обсягів непрацюючих кредитів має різкі зміни у період 2009–2010 років під час світової фінансової кризи та з 2014 по 2017 роки під час економічної кризи в Україні. Проте, протягом 2018-2019 років намітилась позитивна тенденція до скорочення частки непрацюючих кредитів. Так вона упродовж 2018 року зменшилась із 54,5% до 52,9%, а в 2019 році до 48,4%. Також протягом 2019 намітилась тенденція до зменшення резервів за активними операціями банків. Вони зменшились до 492,1 млрд грн.

Висновки. Отже, проведений аналіз сучасного стану кредитної діяльності банків України дозволяє виділити такі негативні аспекти, що зумовлюють необхідність удосконалення системи управління кредитними ризиками та пошуку шляхів їх мінімізації:

- погіршення якості кредитних портфелів банківських установ, що виявляється у зростанні частки непрацюючих кредитів;

- значні обсяги виданих банками кредитів деноміновані в іноземній валюті, що при знеціненні національної грошової одиниці призводить до посилення боргового навантаження на позичальників та зростання рівня кредитного ризику;

- підвищення кредитного ризику в банківській системі України за операціями з пов'язаними з інсайдерами.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що рівень кредитного ризику вітчизняної банківської системи є надзвичайно високим та негативно впливає на фінансову стабільність функціонування банків. У таких умовах виникає об'єктивна необхідність удосконалення системи управління кредитними ризиками не лише на мікрорівні, але й на макрорівні, оскільки реалізація кредитного ризику має системний характер, її неможливо забезпечити в межах окремого банку. Тому необхідність підвищення ефективності системи

управління кредитними ризиками та їх мінімізації обумовлює участь органів державної влади у реалізації цього процесу.

Таким чином, ефективність управління кредитним ризиком банку залежить від скорочення ймовірності його виникнення. З іншого боку, цілком уникнути кредитного ризику неможливо, адже надмірна обережність та уникнення кредитних операцій, у свою чергу, веде до ризику невикористаних можливостей і втрати доходів банку. Тому мінімізація кредитного ризику не завжди передбачає власне його уникнення, оскільки ризик безпосередньо пов'язаний із дохідністю.

Вважаємо, що з позицій обґрунтування шляхів мінімізації кредитного ризику банку слід орієнтуватися на такі інструменти та методи, які дозволяють розподілити, локалізувати, компенсувати чи передати кредитний ризик. Проведені аналітичні дослідження рівня кредитного ризику також вказують на те, що в сучасних умовах його мінімізація повинна бути зосереджена на зменшенні обсягу можливих втрат від його реалізації.

Список використаних джерел:

1. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін : монографія / за ред. В. С. Стельмаха. Київ : Центр наукових досліджень Національного банку України, УБС НБУ, 2009. – 404 с.

2. Кулінська А. В. Державне управління фінансовою складовою економічної безпеки національної економіки України: дис... докт. економ. наук : 08.00.03. Одеса, 2017. – 531 с.

3. Авраменко О. О. Грошово-кредитна політика України в системі забезпечення економічної безпеки держави / О. О. Авраменко: дис. канд. економ. наук: 21.04.01. – Київ: Нац. ін-т страт. дослід., 2016. – 282 с.

4. Постанова Правління НБУ «Про Основні засади грошово-кредитної політики на 2016-2020 роки» №541 від 18.08.2015 р.

5. Oliinyk A.V., Gordeeva T.A. Assessment of the NBU monetary policy impact on lending of the real sector of Ukrainian economy / A.V. Oliinyk, T.A. Gordeeva // Вісник ХНУ. Економічні науки – 2020. – №4. С.214-223

6. Ільчук П. Г., Коць О. О., Зборівець Ю. Б. Вплив монетарної політики НБУ на динаміку кредитних і депозитних ставок. Ефективна економіка. 2019. № 9. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7278>

7. Статистика. Основні показники діяльності банків України. Офіційний сайт НБУ. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798

8. Статистика. Дані фінансової звітності банків України. Офіційний сайт НБУ. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65162&cat_id=36674.